

Van traditioneel lesmateriaal naar flexibel leermateriaal

Je bent als docent expert in je vakgebied, je weet wat je je leerlingen wilt leren. Maar de methode schotelt Noord-Hollandse landkaarten voor aan je Limburgse leerlingen. Misschien wil je het ontstaan van de wereld kunnen uitleggen op een manier die bij je levensvisie past. Of verwacht de school simpelweg dat je gebruikmaakt van de tablets of laptops die zijn aangeschaft.

Steeds meer docenten hebben daarom behoefte aan flexibel inzetbaar digitaal leermateriaal. Je kunt je lessen ermee verrijken, specifieke leerlingen een traject op maat aanbieden, of zelfs de hele methode vervangen door een zelf ontwikkeld curriculum.

De docent als architect

Maar waar begin je? En hoe zorg je dat je aan de kerndoelen en eindtermen blijft voldoen? In deze whitepaper leggen we eerst het verschil uit tussen traditioneel lesmateriaal en (digitaal) flexibel inzetbaar leermateriaal. Daarna geven we handvatten om de overstap te maken naar deze flexibele leermiddelen. In een notendop laten we zien hoe iedere docent de architect kan worden van zijn eigen onderwijs.

‘Met de ontwikkeling van meer online open source materiaal heeft de docent meer controle over de leerstof, en kunnen er sneller hedendaagse voorbeelden worden ingepast. Dat maakt het mogelijk om kwaliteit te leveren in de lokale context.’

Geert ten Dam, hoogleraar Onderwijs kunde, Universiteit van Amsterdam

Van traditionele naar flexibele leermiddelen

We bevinden ons in een overgangsfase. Docenten willen en krijgen steeds meer vrijheid in het vormgeven van hun onderwijs. Een groeiend aantal scholen rust zijn leerlingen uit met een device. Hoewel de verwachtingen daarvan hooggespannen zijn, valt het rendement vaak nog tegen.

Leerlingen krijgen nog regelmatig een 'boek achter het glas' voor hun neus: een papieren methode die is gedigitaliseerd, zonder de toegevoegde waarde en mogelijk heden van ICT te benutten.

Van docenten wordt ondertussen wel verwacht dat ze de leerlingen op maat bedienen, met materiaal dat aansluit bij hun niveau, omgeving en belevingswereld. Niet iedere docent voelt zich toegerust om die verantwoordelijkheid op zich te nemen. Bovendien zit niemand te wachten op meer werkdruk.

Uit ervaring weten we dat docenten die wel de traditionele lesmethodes vervangen door flexibel inzetbaar materiaal, zullen ontdekken dat die investering zich terugbetaalt in gemotiveerdere leerlingen, die zelfstandiger aan de slag kunnen en beter toegerust zijn voor de uitdagingen van de 21e eeuw.

Laten we eerst kijken naar het verschil tussen traditionele en flexibele leermiddelen en de voordelen van beide. Met die kennis kun je bepalen welke balans het beste bij jouw situatie past.

Traditionele leermiddelen: een prachtig, compleet huis

De traditionele methodes zijn vergelijkbaar met kant-en-klare huizen. Ze zijn gebouwd op een stevig fundament en prachtig vormgegeven en ingericht. Je kunt ze direct betrekken.

De bouwtekening (leerlijn) zit echter 'verstopt' in het materiaal en dit maakt het moeilijk om het huis (methode) aan te passen aan individuele eisen en wensen. Omdat je de constructie niet kunt voorzien, bestaat het

gevaar dat het gebouw instort, als je zomaar de len gaat verwijderen of vervangen.

De methodes bestaan grofweg uit drie onderdelen: theorie, opdrachten en toetsen. Een methode is volledig verzorgd en bevat (meestal) alle elementen. Traditioneel waren al deze onderdelen op papier beschikbaar. Tegenwoordig zijn (delen van) de materialen ook digitaal beschikbaar.

Flexibele leermiddelen: een 'huis op maat'

Bij flexibele leermiddelen worden er geen kantenklare huizen meer geleverd, maar bouwstenen van goede kwaliteit. Deze bouwstenen sluiten in allerlei variaties perfect op elkaar aan, waardoor docenten een stevig leerhuis (curriculum op basis van een leerlijn) kunnen bouwen naar hun eigen eisen en wensen. Voor de docenten worden handleidingen en voorbeeldconstructies bijgeleverd.

Na het bestuderen van deze voorbeelden kan men zelf constructies naar eigen inzicht gaan bouwen. De bouwstenen kunnen zelfs gemakkelijk worden doorgesneden, bijgeschaafd, geschilderd en gepolijst, zodat je het gebouw naar je eigen wens kunt afwerken.

Net als bij de traditionele 'huizen', zijn de flexibele huizen ook opgebouwd uit drie onderdelen: theorie, opdrachten en toetsen. Alleen zijn de onderdelen nu in allerlei vormen en op verschillende manieren beschikbaar.

De theorie kan bestaan uit tekst, video, audio, een animatie of een combinatie daarvan. Je kunt een 'huis op maat' creëren, waarbij talloze variaties en combinaties mogelijk zijn van digitale en folio leermaterialen, leermaterialen van uitgeverijen, thema's uit Stercollecties, video's, audio, websites, apps, boeken, enzovoorts.

De rol van Stercollecties

De [Stercollecties](#) van VO-content vormen ook bouwstenen waarmee docenten hun eigen huis kunnen gaan bouwen. Ze zijn ontwikkeld volgens de kerndoelen en eindtermen, flexibel in te zetten en er wordt voortdurend gewerkt aan kwaliteitsverbetering. De rol van de docent verandert daardoor wel. De docent wordt 'architect' van zijn onderwijsproces en geen 'bewoner van het huis van een methode'.

Gebruik van flexibele leermaterialen

De theorie is prachtig. Een nieuwe manier van omgaan met je leermiddel en maakt het mogelijk om de lessen aan te passen aan de context van de docent, de school en de leerling. Maar het vergt een andere werkwijze van docenten. Waar begin je?

Leerdoeldenken

Je hebt de keuze gemaakt om deels of geheel gebruik te maken van flexibele leermaterialen. Dit betekent al dat je je onderwijs niet (alleen) wilt vormgeven op basis van het prachtige huis van

de methode, maar op zoek bent naar bouwstenen om bijvoorbeeld meer onderwijs op maat te geven. Bij de keuze voor andere bouwstenen zal je ge dwongen worden om na te denken wát je de leerlingen precies wilt leren. Deze manier van denken en werken wordt ook wel 'leerdoel denken' genoemd. Bij leerdoel denken gaat het namelijk om het vormgeven van onderwijs op maat, waarbij wordt geredeneerd vanuit wat jij de leerlingen wilt leren, en niet wat de methode voorschrijft.

Begin klein

Bij de overstap naar flexibel leermateriaal is het natuurlijk verstandig om het leermateriaal eerst te leren kennen. Het kan daarom nooit kwaad om

de leerlijnen van de Stercollecties te bekijken, al is het enkel ter inspiratie. Er is zeker leermateriaal te vinden dat als aanvulling en verrijking van de vaste lesstof kan dienen.

Misschien lijkt het je leuk om een bepaald hoofdstuk uit de methode eens op een andere manier af te sluiten. De eindopdrachten waarmee alle modules van de Stercollecties worden af gesloten, lenen zich uitstekend om op een creatieve manier te toetsen of de kerndoelen met de reguliere methode behaald zijn. Bedenk dan welke leer doelen er in het hoofdstuk van jouw methode aan bod zijn gekomen en kijk eens of er opdrachten in de Stercollecties staan die vergelijkbare doelen behandelen. Daarnaast kunnen ver schillende onderdelen uit de Stercollecties ook worden aangeboden aan leerlingen die eerder klaar zijn, of juist aan leerlingen die wat extra oefening kunnen gebruiken.

Breid uit

Er is altijd wel een hoofdstuk in een methode waar jij of je vakgroep on tevreden over bent/is. Het sluit niet aan bij de belevingswereld van de leerlingen, bij de levensovertuiging van de school of bij je eigen professionele inzichten. Zo'n hoofdstuk vormt een uitstekende aanleiding voor een vervolgstap door na te denken over een alternatieve benadering van het onderwerp. Een kleine verbouwing, als het ware.

Daarvoor kunnen de Stercollecties goed als basis dienen. Een afgeronde module of thema van een Stercollectie dekt altijd de kerndoelen, maar is niet dichtgetimmerd. Je kunt opdrachten uit de Stercollectie aanpassen, weglaten of eraan toevoegen. Hoe dit kan, leggen we je straks uit. Zo is er vol doende ruimte om, met bijvoorbeeld bruikbare onderdelen van de oude methode, of met zelf ontwikkelde materialen, het bouwwerk op maat op te leveren.

Er zal steeds meer materiaal beschikbaar komen, zodat je de bouwstenen kunt kiezen die het beste passen bij je lessen. Wanneer de nieuwe aanpak goed bevalt, kan deze worden uitgebreid naar andere modules.

“Probeer het gewoon eens uit. Wij zijn allemaal goed opgeleid, hebben veel vakkennis en zijn heel goed in staat om te beoordelen of materiaal past bij de leerdoelen.”

Esther Jonker, docent biologie, Montessori College Aerdenhout

Vervang de methode

Na de eerste succesvolle stappen kan je besluiten (een deel van) de methode te vervangen door een eigen ontwikkeld curriculum, op basis van de bouwstenen die flexibele leermiddelen bieden. Dan is het van belang om vol doende aandacht te besteden aan een goede constructietekening: de leerlijn.

Hierbij start je dus niet vanuit de beschikbare materialen, maar vanuit de leerdoelen die je nastreeft (leerdoel denken). Deze vertaal je vervolgens naar de vak inhoud en verdeel je in tussendoelen. In deze fase kan een vakgroep een stempel drukken op de lessen, zodat die past bij de school en de omgeving.

Nadat de leerdoelen duidelijk zijn, bepaal je in welke leermaterialen de inhoud gegoten moet worden om de doelen te bereiken. Bij deze keuze heeft een individuele docent meer vrijheid om de lessen aan te passen aan de leerlingen. Wat in elke situatie het juiste leermiddel is, hangt af van heel veel variabelen, maar vooral van je visie op onderwijs. In het 'curriculaire spinnenweb' van SLO wordt de samenhang tussen deze variabelen weergegeven en uitgelegd.

Arrangeren

Is de keuze voor het leermateriaal gemaakt, dan kan dit aangeboden worden aan de leerlingen. Wikiwijs is voor digitaal leermateriaal onmisbaar gereedschap. In Wikiwijs is het namelijk heel eenvoudig om de bestaande theorie, opdrachten en toetsen (de bouwstenen) van Stercollecties tot in detail aan te passen aan je eigen wensen. Kijk op de [website van VO-content](#) voor diverse hulpmiddelen bij het arrangeren. Gebruik bijvoorbeeld [de handleiding van Wikiwijs](#) of volg [de online cursus](#).

Het is ook mogelijk om de Stercollecties van VO-content vanuit Wikiwijs Maken te importeren of te tonen in een digitaal leerplatform. Het voordeel van het gebruik van de Stercollecties in een leerplatform is dat docenten hun leerlingen kunnen volgen en de gemaakte opdrachten kunnen beoordelen en van feedback kunnen voorzien. Daarnaast is het vaak mogelijk om een persoonlijke leerroute voor één of meer leerlingen samen te stellen.

Meer informatie hierover is te vinden op [de website van VO-content](#). Je kunt hier ook praktijkvoorbeelden vinden van scholen die op deze wijze met de Stercollecties werken.

“In een halfuur heb je het werken met Wikiwijs onder de knie. Het is een kwestie van uitproberen.”

Herbert van de Voort, docent scheikunde, Hyperion Lyceum in Amsterdam

Je staat er niet alleen voor

Flexibele leermaterialen bieden veel mogelijkheden om het onderwijs aan te passen aan de context van de docent, de leerling en de school. Het vergt een investering van de docent, die zich bij een weldoordachte implementatie terugverdient in gemotiveerde, zelfstandig werkzame leerlingen. Als je de overstap wilt maken, sta je daarin niet alleen. VO-

content kan jou ondersteunen door het aanbieden van flexibel, digitaal leermateriaal én trainingen of begeleidingstrajecten op maat die jou de (onderwijskundige) handvatten geeft om met flexibel leer materiaal aan de slag te gaan.

Zo stelt VO-content de Stercollecties open beschikbaar, die het makkelijker maken om een leerlijn op maat te ontwerpen, die voldoet aan de kerndoelen en de eindtermen. Bovendien kunnen collega's veel van elkaar leren. Om dat te faciliteren organiseert VO-content regelmatig [bijeenkomsten en trainingen](#). Denk bijvoorbeeld aan trainingen over de leermiddelen van VO-content, of trainingen over onderwijskundige thema's zoals leerdoel denken of formatief evalueren.

Aan deze publicatie werkten o.a. mee:

Herman Rigter, adviseur VO-content Tom van Moll, Van Moll Media

Anne-Wil Abrahamse, onderwijskundige VO-content

Wil je meer weten over de ondersteuning die we kunnen bieden bij onderwijzen en leren op maat? Neem contact op via info@vo-content.nl of via [dit formulier](#).

Over VO-content

Stichting VO-content werkt samen met scholen in het voortgezet onderwijs aan onderwijzen en leren op maat. VO-content doet dit door digitaal leermateriaal te creëren en te onderhouden en training en begeleiding op maat te geven aan scholen. VO-content is een sociale onderneming die zonder winstoogmerk werkt aan het realiseren van haar maatschappelijk doel.

